

ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ (1)

Η ιστορία και η εξέλιξη των γεωργικών εργαλείων δεν αποτελεί μόνο μέρος της ιστορίας της γεωργίας αλλά καταδειχνει και το βαθμό και την ποιότητα της τεχνολογικής εξέλιξης σ' έναν τόπο. Τα γεωργικά εργαλεία, από τότε που πρωτοκατασκευάστηκαν και σ' όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας, του μεσαίωνα και ως τους νεότερους χρόνους, ως το α' μισό του 18ου αι. (Βιομηχανική επανάσταση), γνώρισαν ελάχιστη εξέλιξη. Στην Ελλάδα, το λεγόμενο "ησιόδειο" άροτρο ήταν σε ευρεία χρήση ως τον μεσοπόλεμο, ενώ χρησιμοποιήθηκε για αβαθείς αρόσεις μικρών αγρών ως τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.

Βγένα Βαρθολομαίου Αρχαιολόγος

Η μόνιμη κατοικία και η, λόγω των ευνοικότερων συνθηκών, αύξηση του πληθυσμού θα στρέψουν σίγα σίγα τον νεολιθικό άνθρωπο στο να καλλιεργήσει ο ίδιος τα προσφερόμενα άγρια φυτά (σιτηρά και κηπευτικά) και να εξημερώσει τα γνωστά του άγρια ζώα: γεγονός που έχει τέτοιες συνέπειες στην εξέλιξη του, ώστε ο αρχαιολόγος Gordon Childe (1941) να χρησιμοποιήσει τον όρο "νεολιθική επανάσταση". Ο δρόμος για τη γεωργία και την παραγωγή της τροφής είχε ήδη ξεκινήσει.

Η καλλιέργεια φυτών και η εξημέρωση ζώων συντέλεσσε σταδιακά και με αργούς ρυθμούς, γι' αυτό και για μεγάλο χρονικό διάστημα εξακολουθούσε να υφίσταται και ο προηγούμενος τρόπος ζωής, ο τροφοσυλλεκτικός-κυνηγητικός, που βαθμιαία όμως εγκαταλείπεται.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήσε ο άνθρωπος στις πρώτες του καλλιέργειες ήταν ακριβώς αυτά που χρησιμοποιούσε και στον προηγούμενο τρόπο ζωής του: λίθινα – από πυριτόλιθο ή οψιανό –, οστέινα ή ξύλινα, λεπίδες, χειροπέλεκεις, φολίδες, άγκιστρα, κ.ά., όλα κατάλληλα λειασμένα και για ποικίλες χρήσεις (εικ. 1-2). Σ' αυτά συχνά εφάρμοζε ξύλινα ή οστέινα στελέχη ως λαβές (εικ. 3). Τα εργαλεία που κατατάσσονται στα αμιγώς γεωργικά θα παρουσιαστούν αρκετά αργότερα.

1. Κακόλινα άγκιστρια της νεολιθικής εποχής.

2. Πυρήνας οψιανού από τη Μέση.

3. Λίθινα εργαλεία με διαφορετικό τύπο προσαρμογής της λαβής: α. Ο λίθος είναι δεμένος επάνω στη λαβή. β. Ο λίθος είναι τρυπημένος για να περάσει στελέχος.

Η σημαντικότερη αλλαγή στη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του συντελέστηκε στη Μέση Ανατολή όταν ο ένας τότε τροφοσυλλεκτικός κυνηγός έγινε καλλιεργητής και κτηνοτρόφος.

Τα πρώτα είδη φυτών που καλλιεργήσε ήταν τα δημητριακά.

4. Δύο λίθινες λεπίδες από πυριτόλιθο και οψιανό.

5. Λίθινα εργαλεία: Αξίνα και σμίλη.

6. Αξίνα με τμήμα για στείλεο.

Στην Ελλάδα οι πρώτες νεολιθικές εγκαταστάσεις χρονολογούνται στην 7η χιλιετία π.Χ. (Αργίτσα, Σέσκλο, Διμήνη).

Τα νεολιθικά γεωργικά εργαλεία του ελλαδικού χώρου είναι από πυριτόλιθο ή οψιανό¹ συχνότατα φέρουν τμήμα (τρύπα) για να δέχονται στείλεο (λαβή), ξύλινο ή οστέινο. Τέτοια εργαλεία ήταν λεπίδες (εικ. 4), αξίνες, τριπτήρες, πελέκειες, θριστικά λίθινα μαχαιρία ή δρεπάνια². Η στιλβωμένη λεία επιφάνειά τους χαρακτηρίζει τα εργαλεία αυτά. Κατασκευάζονταν με κρούση ενός πυρήνα από πυριτόλιθο ή οψιανό, λειανόνταν με ιδιαίτερη προσοχή, και με ένα είδος "σφύρας" ανοίγονταν σ' αυτά σπές (στείλεσι) για τις χειρολαβές (στείλεούς). Τα μεγέθη τους ε ποικίλλαν. Δεν υπήρχαν ειδικά εργαστήρια για την κατασκευή τους, αλλά τα εργαλεία αυτά φτιάχονταν "επί τόπου" από τους ίδιους τους χρήστες τους, όπως πληροφορεί ο Τσουντας³. Είναι επίσης γνωστό ότι οψιανός εισαγόταν από τη Μήλο. Η πληθώρα των λίθινων γεωργικών εργαλείων αλλά και οι απανθρακωμένοι κόκκοι σιτηρών, που βρέθηκαν κυρίως στη Θεσσαλία, μαρτυρούν για την ανάπτυξη της γεωργίας, ενώ η εισαγωγή του οψιανού δεν δηλώνει απλώς ύπαρξη υποτυπωδώς οργανωμένης οικονομικής ζωής, αλλά κυρίως την ανάγκη κατασκευής εργαλείων από υλικό εύχρηστο και ανθεκτικό (εικ. 5-6).

Σημειώσεις

1. Lewis Binford, "Post-Pleistocene adaptations", στο C. Renfrew, *Archaeology*, London 1991 (Thames & Hudson), σ. 413.

2. C. Renfrew, *ό.π.*, σ. 242.

3. - *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Α', Αθήνα 1970 (Εκδοτική Αθήνων), σ. 53.

- Χρ. Τσουντας, *Αι προϊστορικοί οργανισμοί Διμήνιου και Σέσκλου*, Αθήνα 1908, Πίνακες 39 (λίθινες αξίνες και σμίλες), 41 (λίθινες αξίνες), 42 (αιχμές, λεπίδες κ.α.), 45 και 46 (οστέινα εργαλεία).

4. Χρ. Τσουντας, *ό.π.*, σ. 315.